

Néhány háromszéki nyelvjárási jelenség diakrón vizsgálata

Jelige: *Brassai Sámuel*

TARTALOMJEGYZÉK

Bevezető	2
A dolgozat felépítéséről.....	3
A Romániai magyar nyelvjárások atlasza	3
Módszertani vonatkozások	3
Az egyezményes magyar dialektológiai átírási rendszer.....	4
BihalBocs	4
A székely nyelvjárási régió	5
A kutatásba bevont települések	5
I. A ROMÁNIAI MAGYAR NYELVJÁRÁSI ATLASZ ADATAI	6
II. A 2013-AS NYELVJÁRÁSI GYŰJTÉS ADATAI	10
BÖLÖN	10
SEPSIKŐRÖSPATAK.....	11
DÁLNOK	12
ZÁGON	12
III. FONETIKAI ÖSSZEHAJONLÍTÁS.....	14
BÖLÖN	14
SEPSIKŐRÖSPATAK.....	17
DÁLNOK	19
ZÁGON	21
A diftongusok	23
IV. ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK	25
BIBLIOGRÁFIAI JEGYZÉK	28
Függelék 1.	29
Függelék 2.	31
Függelék 3.	32
Függelék 4.	33

BEVEZETÉS

Bevezető

Dolgozatomban az élő beszéd egy jellegzetes megnyilvánulási formájával, a nyelvjárásokkal foglalkozom. A témaválasztás személyes indoklottságú: a nyelvészettel való ismerkedésem során különösen felkeltette az érdeklődésemet az a jelenség, hogy a nyelvi sztenderd ejtési normáit gyakorlatilag a magyar nyelvterület egyetlen beszélője sem tudja tökéletesen visszaadni. Ugyanez igaz az Erdélyben élőkre is, akik – ha lehet – még kevésbé „tartják be” a norma előírásait. Egy idő után tudatosan kezdtem el figyelni a körülöttem élő emberek nyelvhasználatát, háromszéki származásúként azonban arra is rá kellett jönnöm, hogy rengeteg – általam előzőleg még csak fel sem tételezett – sajátosság van a térség lakóinak beszédében, melyeket érdemes megvizsgálni.

A Romániai magyar nyelvjárások atlasza átfogóan tartalmazza az 1955–1967 közt lezajlott nyelvjárási gyűjtés adatait, a nyelvhasználati különbségeket, sajátosságokat és áttekinthetően szerkesztve mutatja be címszavanként az eredményeket.

Az adatok előzetes tanulmányozása során rájöttem, valóban érdemes a mai nyelvjárásokkal foglalkozni. Kiss Jenő 2001-es akadémiai székfoglaló előadásában reflektál a dialektológiai szakirodalomban már régen élő felvetésre, mely szerint a nyelvjárások kihalásra vannak ítélve. Így fogalmaz: „Közhely az európai nyelvészetben, hogy a legnagyobb mértékű és intenzitású változások a nyelvjárásokban zajlanak. (...)Tudvalevő ugyanis, hogy a nyelvi változáshoz hozzátartozik a nyelvi rendszer változatossága és heterogenitása, bár természetesen a nyelvi szerkezetnek nem minden heterogenitása és változatossága jár együtt nyelvi változással. Magától értődik ezeknek az ismeretében, hogy a nyelvi változásoknak a mindenkori jelenben való megfigyelésére, illetőleg mikrodiakrón vizsgálatára a nyelvjárások kitűnő lehetőséget kínálnak” (Kiss 2005).

Ez a kijelentés képezi jelen dolgozat megírásának motivációját: megnézni egy viszonylag kis környezetben, hogy változott-e a nyelvjárás, és ha igen, milyen arányban és módon, illetve hogy változtak-e a nyelvjárási jellegzetességek az elmúlt fél évszázad alatt.

Dolgozatom elkészítéséhez véletlenszerűen választottam ki a RMNyA-ból száz címszót, amelyeket újrakérdeztem két alsó-háromszéki (Bölon, Sepsiköröspatak) és két felső-háromszéki (Dálnok, Zágon) településen. A tanulmány tehát a közel ötven évvel ezelőtti eredmények és az általam gyűjtött eredmények összehasonlításából áll, mintegy 800 lexémából álló korpusz segítségével. Vizsgálni kívánom a fonetikai-fonológiai jelenségeket, valamint a szóhasználatot, folyamatosan összehasonlítva őket.

A dolgozat felépítéséről

Mivel tanulmányom diakrón szemléletű összehasonlítást kíván megvalósítani, a felépítése is e célnak megfelelő. Bevezető része a Romániai Magyar Nyelvjárások Atlaszának, az egyezményes, magyar dialektológiai átírási rendszernek, valamint a *BihalBocs* nevű szoftvernek a bemutatásából áll. Ezt követi a tanulmány tartalmi része: először a Romániai magyar nyelvjárások atlaszának adatait véve alapul elemzem a vizsgált települések hangtani jelenségeit, sajátosságait. A harmadik részben a 2013-ban, általam gyűjtött anyag elemzése következik, melynek segítségével valós képet kaphatunk a jelen helyzetről. A negyedik részben a régi és új adatok összehasonlítása következik, melynek eredményeit felhasználva az utolsó fejezetben megfogalmazom összegzéseimet, következtetéseimet.

A Romániai magyar nyelvjárások atlasza

A romániai magyar nyelvjárások feltérképezésének tervét Szabó T. Attila álmodta meg, és 1955-ben iktatták a Kolozsvári Nyelvtudományi Intézet kutatásai közé. Az összesen 3379 tételt tartalmazó, az atlasz alapjául szolgáló két kérdezőfüzet magában foglalja *A magyar nyelvjárások atlasza* összes kérdését, továbbá mintegy kétezer további szót, amelyek lefedik a hang- és alaktan, valamint a szókincs minden jelentősebb területét. A gyűjtés 1967-ben fejeződött be. 1995-ben jelent meg a tizenegy kötetesre tervezett kiadás első kötete, és 2010-ben az utolsó.

Módszertani vonatkozások

Ahhoz, hogy céloimat – a diakrón/mikrodiakrón vizsgálatot – megvalósíthassam, szükséges volt, hogy feltérképezsem azt a múltbeli állapotot, mely a Romániai magyar nyelvjárások atlasza alapján körvonalazható. Az atlasz I., IV., VII. és X. kötetéből választottam 25-25 címszót és a hozzájuk tartozó kérdéseket, amelyekből létrehoztam az általam elvégzett, 2013 márciusában lezajlott újragyűjtés kérdezőfüzetét. Bölönben, Sepsikőröspatakon, Dálnokban és Zágonban kérdeztem ki ezt az összesen száz elemből álló kérdezőfüzetet 60 évesnél idősebb adatközlőktől. Az adatközlők kiválasztásánál azt tartottam szem előtt, hogy az alanyok már éltek az előző gyűjtések idején is.

Az RMNyA vonatkozó atlaszlapjait és az újonnan elvégzett gyűjtés adatait (hangfelvételeket és dialektológiai átírásukat) a *BihalBocs* nevű programban rögzítettem,

ezáltal könnyebbé téve a fonetikai összehasonlítást. Ezek után az elemzés, a grafikonok elkészítése következett, majd a dolgozat megírása.

Az egyezményes magyar dialektológiai átírási rendszer

Dolgozatomban az adatok rögzítésére *BihalBocs* programban is használt *Fru14W* betűtípust használom, amelynek segítségével minden mellékjel megjeleníthető a jól ismert egyezményes, magyar dialektológiai átírás rendszere szerint: a sztenderd hangok (továbbiakban viszonyítási **alaphangok**) a jól ismert betűkkel kerültek rögzítése, ezen kívül mindennemű eltérés egy-egy felső vagy alsó mellékjellel van jelölve:

Az átírásban főként három természetű mellékjelet használunk: nyelvállásra, labializációra és időtartamra utalóakat. Ha egy hang az alaphangnál zártabban (magasabb nyelvállással) ejtett, akkor a zártsági jel jelenik meg alatta: $\hat{A}$ Ha nyitottabban (alsóbb nyelvállással) ejtett, akkor a nyíltsági jelet használjuk: $\tilde{A}$ Ha egy hang az alaphangnál labiálisabban (ajakkerekítésesebben) ejtett, akkor a Ø jelet, ha illabiálisabban (ajakrésesebben) ejtett, akkor a × jelet használjuk a vonatkozó hangok alatt. Az időtartam-jelölés kapcsán a félhosszan ejtett hang jelét $\acute{}$ és a hosszan ejtett hang ˘ jelét kell kiemelnünk.

A mellékjeleken kívül azonban meg kell említenünk még néhány olyan mellékjeles grafémát, amelyeket a magyar betűrend nem tartalmaz, de a dialektológiai rendszer alkalmaz: ä az e és az á közti nagyon nyitott hang, a zárt ë , valamint å , ami az á rövid változatának felel meg. Amint azt már említettem, a tanulmányban minden, ami nyelvjárási adat, a *Fru14W* betűtípussal jelenik meg.

BihalBocs

„A BihalBocs dialektológiai szoftver a nyelvjáráskutatásban, a nyelvjárási anyagok feldolgozásában felmerülő igényeket elégíti ki. A BihalBocs olyan speciális szövegszerkesztő, hangkezelő és térképgeneráló szoftver, amely egyrészt lehetővé teszi a nyelvjárási adatok megfelelően kódolt rögzítését és adattárakba rendezését, másrészt az adatok sokoldalú felhasználását a kutatók igényei szerint. Az informatizált adatok és adattárak előnye, hogy integrálhatók, ugyanakkor a pontos adatrögzítés számos későbbi feldolgozási lehetőséget is biztosít” (Bodó–Vargha 2008, idézi Gál–Hochbauer 2012). A Bihalbocsban az adatok feldolgozásának alapformátuma a BXT, ez a kiterjesztés lehetővé teszi, hogy a dialektológiailag lejegyzett szövegrészlethez másodpercre pontosan hozzárendeljünk WAV formátumú hanganyagot is. Tulajdonképpen a hanganyag és a leírás szinkronizálását valósítja

meg, amelynek köszönhetően aztán mindig azonnal visszahallgatható, ellenőrizhető, javítható az adatbázis.¹

A székely nyelvjárási régió

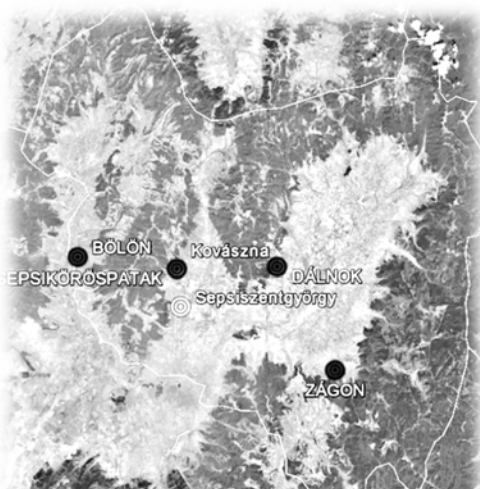
A székely nyelvjárási régió leírásában Kiss Jenő *Magyar dialektológia* (2003) c. kézikönyvére hagytam. A háromszéki nyelvjárási jelenségek tanulmányozása során elengedhetetlen, hogy betekintést kapjunk a nagy régió főbb jellemzőibe: a székely nyelvjárási régió tömbje a történelmi Székelyföld, a mai Hargita, Kovászna és részben Maros megye területén található. Nyelvjáráscsoportjai: udvarhelyszéki, **háromszéki**, kászoni, alcsi, felcsi, gyergyói, kelet-marosszéki.

Hangtani jellemzők

Magánhangzók: a régió nagy részén 8:7-es fonémarendszer található, egységesen zárt *ë-ző*. A hosszú magánhangzók rendszere a köznyelvvel egyező, kivéve néhány déli, délkeleti peremnyelvjárást, köztük Zágont, ahol hiányoznak a felső nyelvállású *í, ú, ű*-k, helyettük a megfelelő rövidek állnak (8:4-es rendszer). **Mássalhangzók:** mássalhangzórendszere a köznyelvvel egyező, az *ly* helyén *j* található. Időtartam tekintetében megfigyelhető bizonyos szóvégi mássalhangzók nyúlása.

A kutatásba bevont települések

A kutatásra kiválasztott településeknél szempont volt, hogy az RMNyA által kutatópontként nyilvántartott településekről legyen szó, és mindenképpen képviselve legyen

Forrás: Google Earth

az alsó- és felső-háromszéki régió is. **Bölön (Belin):** Sepsiszentgyörgytől 35 km-re, (légvonalban 20 km-re), Sepsiköröspataktól 16 km-re, Dálnoktól 32 km-re és Zágontól 46 km-re fekszik. **Sepsiköröspatak (Valea Crișului):** Sepsiszentgyörgytől 10 km-re, Dálnoktól 16 km-re, Zágontól 30 km-re (légvonalban) fekszik. **Dálnok (Dalnic):** Sepsiszentgyörgytől 12 km-re, Zágontól 19 km-re fekszik.

Zágón (Zagon): Sepsiszentgyörgytől 26 km-re fekszik.

¹ A programmal kapcsolatos további részletekért lásd: Vargha 2008; Vékás 2007; Bodó–Vargha 2008.

I. A ROMÁNIAI MAGYAR NYELVJÁRÁSI ATLASZ ADATAI

A fonetikai-fonológiai szint kiértékelésénél, a fonémák leírásánál a következő rendszert veszem figyelembe: a magyar sztenderd által meghatározott, viszonyítási alaphangok az **alaphang** megnevezést kapják. A hangminőségeket **nyelvállás**, **időtartam** és **egyéb jellemzők** (labialitás, nazooralitás) szerint csoportosítom. Az összefoglaló az adatbázisban megtalálható elemekre vonatkozik.

BÖLÖN

Az RMNyA szerint Bölönben a következő hangok, hangváltozatok találhatóak meg:

A-Á: jelen van az a alaphang, annak félhosszan ejtett (a̞) , zártan ejtett (a̠) és félhosszú, zártan ejtett (a̠̞) alakja is. Egyfajta időtartam szerinti átmenetként megtalálható az ȧ hang félhosszan ejtett (ȧ̞) változata is. Ugyanakkor megtalálható az á alaphang is és annak zártan ejtett (á̠) változata.

E-É: ebben a tekintetben rendkívül széles a megjelenő hangok sora: jelen van az e alaphang, annak félhosszan (e̞) és hosszabban ejtett változata (e̞̞), valamint nyitott ejtésű (e̞̞̞) változata. A félhosszan ejtett változatnak létezik még nyitottan ejtett változata (e̞̞̞̞) is. Megtalálható ugyanakkor – számos variációban – az ë hang is: az alapalak mellett, van labiálisabban ejtett (ë̞̞) formában, zártabban ejtett (ë̠̞) formában, félhosszan ejtett (ë̞̞̞) formában illetve hosszán ejtett (ë̞̞̞̞) formában is, sőt a félhosszan ejtettnek létezik egy zártabb (ë̠̞̞̞) változata is. Ugyancsak megtalálható az é hang is alapalakban.

I-Í: jelen van az i alapalakjában, zártabb (i̠̞) formájában.

O-Ó: jelen van az o alaphang, valamint annak félhosszan (o̞) és hosszán (o̞̞) ejtett változata, illetve a rövid változatnak egy nyitottan ejtett (o̞̞̞) formája is fellelhető.

Ö-Ő: megtalálható az ö, valamint annak félhosszan (ö̞) , félhosszan és zártan (ö̠̞) ejtett illetve hosszán (ö̞̞) ejtett alakja.

U-Ú: ebben az esetben nincs túl nagy változatosság: megtalálható az u és az ú.

Ü-Ű: hasonlóan az u - ú pároshoz, itt is rövid (ü̞) és hosszú (ü̞̞) alakot találhatunk.

e/ë/é alaptagúak: éɪ̯, ëɪ̯, ëɪ̯

o/ó alaptagúak: oɪ̯, oɪ̯, oɪ̯, óɪ̯

ö alaptagúak: öɪ̯, öɪ̯

DÁLNOK

A-Á: jelen van az a alaphang, annak zártan ejtett (a̠és félhosszú, zártan ejtett (a̠alakja is. Az á alaphang ugyan nem fordul elő, de megjelenik egy annak zártan ejtett (á̠változata.

E-É: jelen van az e alaphang. Megtalálható zártabb (e̠valamint nyitottabb ejtésű (e̠változatban is. A félhosszan ejtett változat nyitottabban ejtett (e̠és zártabban ejtett (e̠változatban egyaránt megjelenik. Megtalálható ugyanakkor – számos variációban – az ë hang is: az alapalak mellett, van zártabban (ë̠ejtett formában, félhosszan (ë̠) ejtett formában, illetve hosszan ejtett (ë̠)formában is. Ugyancsak megtalálható az é hang is alapalakban.

I-Í: ebben az esetben az i alapalakjában van jelen.

O-Ó: jelen van az o alaphang, valamint annak félhosszan (o̠) és hosszan (o̠)ejtett változata. A félhosszú változatnak megtalálható egy zártabban ejtett (o̠formája is. Megtalálható ugyanakkor az ó hang is, alapalakjában.

Ö-Ő: megtalálható az ö alapalakjában, valamint annak félhosszan (ö̠), nyitottabban ejtett (ö̠illetve hosszan (ö̠)ejtett alakja. A hosszan ejtett alak megjelenik még egy zártabban ejtett formában is (ö̠

U-Ú: jelen van az u, annak egy nyitottabban (u̠)ejtett, illetve egy félhosszan ejtett (u̠) változata.

Ü-Ű: csak az ü alapalakját találjuk meg.

A dálnoki nyelvjárásban is számos diftongus lelhető fel, amelyek jellemzően nyitódóak:

ë alaptagúak: i̠ɪ̯, i̠ɪ̯

o alaptagú o̠ɪ̯ (záródó diftongus):, u̠ɪ̯

ö alaptagúak: ü̠ɪ̯, ü̠ɪ̯

ZÁGON

A-Á: jelen van az a alaphang, annak félhosszan ejtett (ã), zártan ejtett (a̠)alakja is. Megtalálható az á alaphang is és annak zártan ejtett (á̠) változata. Zágon térségében megjelenik az illabiálisabban ejtett a×hang is.

E-É: jelen van az e alaphang, annak félhosszan (ẽ) ejtett változata. Megtalálható nyitott ejtésű (e̠) változata is. Megtalálható ugyanakkor – számos variációban – az ë hang is: az alapalak mellett, van félhosszan (ë̃) ejtett formában, illetve hosszan ejtett (ë̠) formában is. A félhosszú alaknak van még egy zártabban ejtett (ë̠) formája is. Az ë hang ugyanakkor megtalálható egy labiálisabban ejtett (ë̠) változatban is.

I-Í: ebben az esetben jelen van az i alapalakjában.

O-Ó: jelen van az o alaphang, valamint annak félhosszan (õ) és hosszan (o̠) ejtett változata.

Ö-Ő: megtalálható az ö, valamint hosszan (ö̠) ejtett alakja.

U-Ú: csak az u található meg, alapalakjában.

Ü-Ű: rövid (ü) alakot találjuk.

A zágoni nyelvjárást még erőteljesebben jellemzik a tisztán nyíló diftongusok, megjegyzendő azonban, hogy az adatbázisban olyan diftongusok is megjelennek, amelyek hangjai azonos mértékben vannak jelen a kiejtésben:

ë/é alaptagúak: i̠e̠, i̠ẽ, i̠e̠í, i̠ẽí, i̠e̠í

o/ó alaptagúak: u̠o̠, u̠õ

ö alaptagúak: ü̠ö̠, ü̠ö̃

Következtetések a négy település RMNyA-beli adataival kapcsolatban:

Amint azt a 2. számú függelék táblázatában is kiemeltem, van néhány olyan hang, amely megtalálható mind a négy település adataiban, nyelvjárásában. Ezek a következők: az **a** alaphang, valamint annak zártabban ejtett változata (**a̠**), a zártabban ejtett á hang (**á̠**); az **e** alaphang mellett annak nyitottabban ejtett változata (**e̠**) az **ë** hang és annak félhosszú (**ë̃**), illetve hosszú (**ë̠**) alakjai; az **i** alaphang; az **o** alaphang és annak félhosszú (**õ**), illetve hosszú (**o̠**) változata; az **ö** alaphang és annak hosszú változata (**ö̠**) az **u** alaphang.

Ezzel szemben természetesen olyan hangok is vannak, amelyek az egyes települések

sajátjai (ti. a vizsgált korpuszon belül): **Bölön** esetében a félhosszú **ā** hang, illetve a hosszú **eu** hang, ugyanitt sajátos hang még a zárt, félhosszú **ē**, illetve a zártabban ejtett **iī** **Sepsikőröspatakon** egyediként található meg a nazoorális zárt **āī** hang, az **ā** és annak zártabban ejtett **āī** változata, a nyitottabban ejtett **ē** hang, félhosszú **i**, zárt **oī** és zárt **ōī** **Dálnok** esetében is azonosíthatók egyedi hangok. Ezek a zárt **ē**, zárt, félhosszú **oī** zárt hosszú **ōī** és a nyitottabban ejtett **uē** végül pedig **Zágon** vizsgálva az illabiális **aš** jellegzetes.

A diftongusok értékelésétől sem tekinthetünk el a nyelvjavásvizsgálat kapcsán: szignifikáns különbség mutatkozik az alsó-háromszéki és a felső-háromszéki nyelvjavások közt. Az előbbiben (Bölön, Sepsikőröspatak) a záródó diftongusok érvényesülnek, melyek esetében a záró hang az, amelyik kisebb mértékben hallatszik. Ezzel szemben Felső-Háromszéken (Dálnok, Zágon) nyitódó diftongusokkal találkozunk, itt azonban fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy Zágon esetében van néhány olyan diftongus, melyeknek mindkét hangja erősen, jól hallhatóan, tisztán kivehetően ejtett.

II. A 2013-AS NYELVJÁRÁSI GYŰJTÉS ADATAI

BÖLÖN

A-Ā: bölön esetében megtalálható az **a** alaphang, annak zártabban ejtett (**aī**), félhosszan ejtett (**aī**) és labiálisabban ejtett (**aø**) alakja. Jelen van az **ā** alaphang és annak zártabban ejtett (**āī**) változata. Megtalálható a rövid **ā** félhosszan és zártabban ejtett (**āī**) alakban, valamint a schwa (**Ÿ**).

E-Ē: megtalálható az **e** alaphang, annak nyitottabban ejtett (**eø**) illetve zártabban és félhosszan ejtett (**eī**) változata. Jelen van a zárt **ē** alaphang, annak nyitottabban (**ēø**) és zártabban ejtett (**ēī**), félhosszan ejtett (**ēī**), félhosszan és zártabban ejtett (**ēī**) változata. Megtalálható az **é** alaphang, és a nagyon nyitott, az **e** és az **ā** közti **ā** hang is.

I-Ī: ma a sztenderd, **i** alaphang és annak félhosszan ejtett (**iī**) változata él.

O-Ō: az **o** alaphang mellett él annak félhosszan (**oī**), valamint nyitottabban ejtett (**oø**) változata.

Ö-Ō: az **ö** alaphangnak létezik félhosszan (**öī**) és hosszabban (**öø**) ejtett változata, valamint nyitottabban (**öø**) és zártabban (**öī**) ejtett formában is megtalálható.

U-Ú: az **u** és hosszú párja az **ú** található meg a bölöni nyelvjárásban.

Ü-Ű: a rövid **ü** és a hosszú **û** található meg.

A bölöni adatbázisban ma is fellelhető diftongusok:

e/ë/é alaptagúak: **éɪ̯**, **éɪ̯̃**, **ëɪ̯**, **ëɪ̯̃**, **éĩ̯**

o alaptagúak: **oɪ̯**, **uɪ̯** (nyitódó diftongus)

ö/õ alaptagúak: **öɪ̯**, **öɪ̯̃**, **õɪ̯̃**, **õü̯̃**

SEPSIKŐRÖSPATAK

A-Á: megtalálható az **a** alaphang, illetve annak zártabban ejtett (**ã̯**), zártabban és félhosszan ejtett (**ã̯̃**) változatban. Jelen van a rövid **á** és annak félhosszan ejtett (**á̯̃**), illetve zártabban és félhosszan ejtett (**á̯̃̃**) változatban. Az **á** hang csak zártabban ejtett (**á̯̃̃**) változatban szerepel, de jelen van a schwa (**Ỹ̯**) is.

E-É: jelen van az **e** alaphang, valamint annak nyitottabban ejtett (**ẽ̯**) változata. Megtalálható a zárt **e** is nyitottabban ejtett (**ë̯̃**) és félhosszan ejtett (**ë̯̃̃**) variációban. Az **é** alaphang is megtalálható annak zártabban (**é̯̃̃**), illetve labiálisabban ejtett (**é̯̃̃̃**) változatával együtt.

I-Í: az **i** alaphang és annak félhosszú (**ĩ̯**) változata jelenik meg.

O-Ó: megtalálható az **o** alaphang, annak nyitottabban ejtett (**õ̯**) és félhosszan ejtett (**õ̯̃**), félhosszan és nyitottabban ejtett (**õ̯̃̃**) változataival. Jelen van az **ó** alaphang is.

Ö-Ő: megtalálható az **ö** alaphang és annak félhosszan ejtett (**ö̯̃̃**), illetve az **õ** alaphang.

U-Ú: az **ú** alaphang van jelen.

Ü-Ű: megtalálható az **ü** alaphang, annak nyitottabban ejtett (**ü̯̃̃**) változata, valamint az **û** alaphang.

Diftongusok:

é alaptagúak: **éɪ̯**, **éɪ̯̃**

o alaptagúak: **oɪ̯**

õ alaptagúak: **õɪ̯̃**

DÁLNOK

A-Á: jelen vannak az a hang zártabban ejtett (**a̠**), zártabban és félhosszan ejtett (**ã̠**), nyitottabban és hosszan ejtett (**ã̠̃**) variánsai. Megtalálható a rövid á zártabban ejtett (**á̠**), illetve zártabban és félhosszan ejtett változatban (**á̠̃**). Jelen van az **á** alaphang.

E-Ē: az e hang nyitottabban ejtett (**eĒ** és zártabban ejtett (**eĪ**) alakjában található meg. A zárt **Ē** megtalálható alapalakjában, valamint nyitottabban ejtett (**eĒ**) változatában. Jelen van az **é** alaphang és annak zártabban ejtett (**éĪ**) változata, valamint megtalálható a nagyon nyitott, e és á közt levő **ä** is.

I-Í: jelen van az **i** alaphang, annak félhosszú (**i̯**), illetve félhosszú és nyitottabban ejtett (**i̯̰**) változata, megtalálható az **í** alaphang.

O-Ó: az o hang nyitottabban ejtett (o̞) félhosszan ejtett (o̞ː), félhosszan és nyitottabban ejtett (o̞) illetve félhosszan és zártabban ejtett (o̞̤) alakjában fordul elő. Megtalálható az ó alaphang is.

Ö-Ő: jelen van az **ö** alaphang, valamint annak félhosszan ejtett (**ő**) változata, megtalálható az **õ** alaphang is.

U-Ú: az **u** alaphang mellett létezik még annak nyitottabban ejtett (**u̟**) illetve félhosszan és nyitottabban ejtett (**ũ̟**) változata is, megtalálható az **ú** alaphang.

Ü-Ű: az ü alaphang és nyitottabban ejtett (ű)változata van jelen.

A diftongusok skálája elég színes: nagyrészt nyitódóak, de azonosíthatók záródóak is:

ë / é alaptagúak: iE₂, iE₃, éE₁

o alaptagú: uŋ, óŋ}

ö alaptagú: üb̂, üb̂', üb̂', öfi, öfi

ZÁGON

A-Á: az a alaphang itt zártabban ejtett (**a̠**), félhosszan és zártabban ejtett (**ã̠**) alakban. Az å megtalálható alapalakban, zártabban ejtett (**å̠**), illetve félhosszan és zártabban ejtett (**å̠̃**) alakban. Jelen van az **á** alaphang és annak zártabban ejtett (**á̠**) változata, valamint a schwa (Ý) is.

13

az ö nyitottabban (ö̃) és zártabban ejtett (ö̂) változatai, valamint hosszabban ejtett (ö̃̃) alakja.

Sepsikőröspatakon egyetlen ilyen hang van, a félhosszan ejtett, rövid á (ã̃).

Dálnokra jellemző különleges hangok: a nyitottabban és hosszabban ejtett a (ã̃) a zártabban ejtett e (ẽ̃), az i-nek nyitottabban és félhosszan ejtett (ĩ̃) alakja, illetve a hosszú í. Az u nyitottabban ejtett (ũ̃) illetve nyitottabban és félhosszan ejtett alakja (ũ̃̃).

Zágonban a zártabban ejtett o (õ̃), a félhosszan ejtett u (ũ̃) és a félhosszan ejtett ü (ü̃̃) minősül ilyen egyedülálló hangnak.

A diftongusok:

Sepsikőröspatakon csak záródó diftongusokkal találkozunk; kisebb-nagyobb mértékben a három másik település mindegyikén találkozni egyaránt záródó és nyitódó diftongusokkal.

III. FONETIKAI ÖSSZEHASONLÍTÁS

Ebben a fejezetben településenként hasonlítom össze a két adatbázis közti eltéréseket. Az összehasonlítás két részből áll: az első részben a rendelkezésre álló teljes adatbázist használom, a másodikban pedig csak azokat a válaszokat veszem alapul, amelyeknél mindkét gyűjtési időpontban azonos lexémákat kaptam válaszként. Így pontosabban ki lehet mutatni (számadatokkal), hogy milyen hangátalakulások mentek végbe.

BÖLÖN

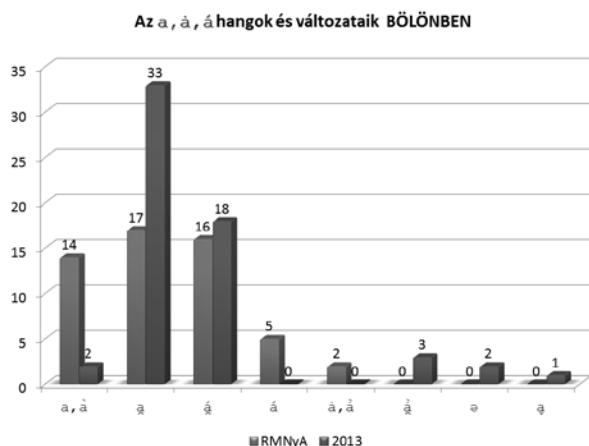
Bölönben a hangok és diftongusok 60,97%-a megőrződött, ezek a sztenderd a, a zártabban ejtett a, a félhosszan ejtett a, az á és annak zártabban ejtett változata. Az e hang és annak nyitottabban ejtett változata, a zárt ë és annak zártabban ejtett, félhosszan ejtett, félhosszan és zártan ejtett formája, illetve az é hang. Megőrződött a sztenderd i. Az o, annak nyitottabban ejtett és félhosszan ejtett változata, az ö alaphang és annak félhosszan ejtett változata, az u és az ú hangok. A diftongusok közül pedig ma is él az éⁱ, o^u, illetve az ö^ü.

Az összehasonlítás eredményeként kijelenthetjük, hogy a következő hangok ma már nem lelhetőek fel a bölöni adatok között: a félhosszan ejtett rövid á, a félhosszan és zártabban ejtett a, a félhosszan ejtett e, illetve a félhosszan és nyitottan ejtett e, hosszan ejtett e, a labiálisabban ejtett zárt ě, valamint a hosszan ejtett zárt ě. Eltűnt továbbá a zártabban ejtett rövid i, a hosszan ejtett o, a zártabban és félhosszan ejtett ö, a hosszan ejtett ü. Eltűntek továbbá az ěⁱ, ěⁱ, o^u, o^u, ö^u diftongusok.

Igaz ugyan, hogy a hangok 39,02%-a nem található meg eredeti formában, de alakultak ki új hangformák is, melyek a következőkben foglalhatók össze:

Megjelent az a-nak egy ajakkerekítésesebben ejtett formája, a rövid á félhosszan és zártabban ejtett alakja, valamint van példa schwára is ². Megjelent továbbá a nagyon nyílt e, a zártabban és félhosszan ejtett e, a nyitottabban ejtett zárt ě. Megjelent a félhosszan ejtett i hang is. Az o-ó hangok tekintetében nincs új hangforma. Az ö esetében azonban van: megtalálható nyitottabban és zártabban ejtett variánsában is, továbbá megjelent a hosszú ű. Számos új diftongus is bekerült a tájszólásba (éⁱ, ěⁱ, ěⁱ, éⁱ, ű) és megjelent egy nyitódó diftongus is: ^uoⁱ.

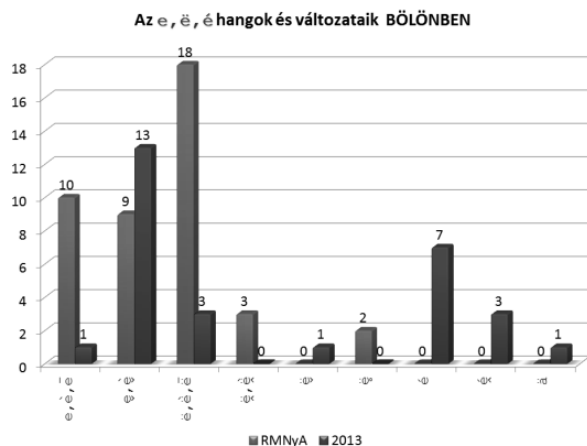
Bölön esetében 67/100 olyan lexémával dolgozhattam az összehasonlítás során, amelyek azonosak voltak válaszként a két gyűjtési időpontban.

Ahogy az a diagramon is látható, a sztenderd a és á hangok átalakultak.

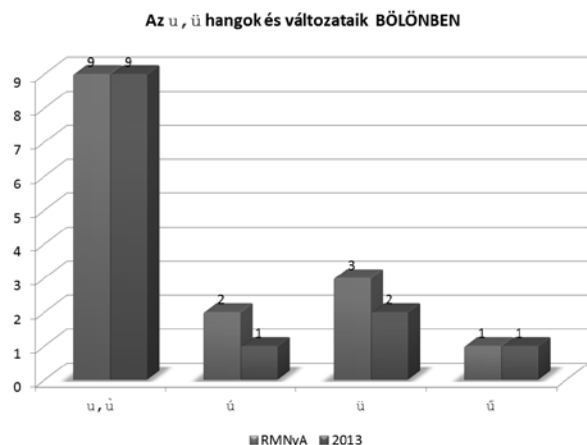
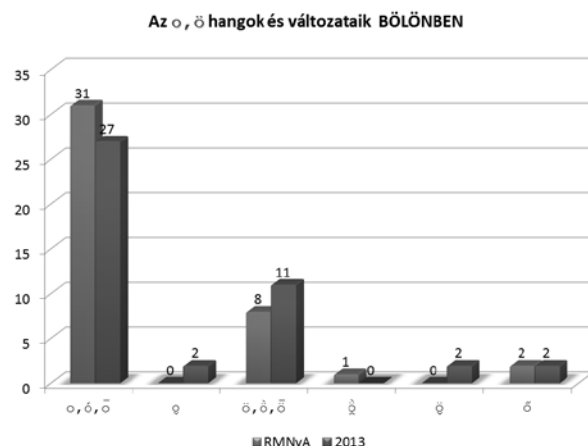
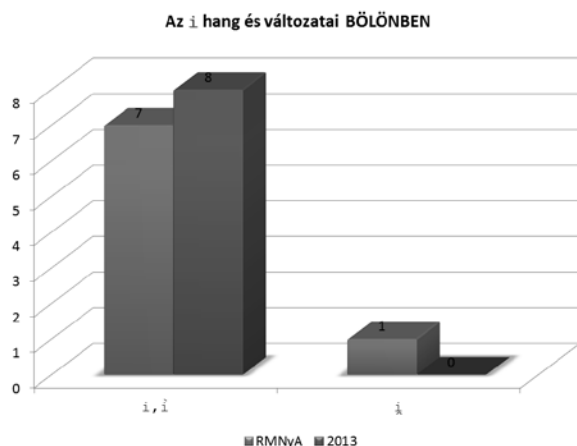
Legtöbbjük zártabb ejtésű lett (pl. szēina > széⁱnaⁱ, kicsikapu > kiska^upuⁱ, kapuláb > ka^upuláⁱ, tyúkpaⁱtaⁱ > tyú^kpaⁱtaⁱ, makaro^uni > ma^kkaⁱó^uni, pálinka > páⁱlinkaⁱ); olyan jelenség is van, amikor a zártabban ejtett á hang, zártabban ejtett rövid á-vá alakul (pl. á^gyá^u > á^gyá^u, munká^u > munká^u); olyan jelenségre is felfigyelhetünk, amelynek esetében az a hang nyitottabban ejtett o-vá alakul (pl. csu^tak > csu^to^u), van eset, ahol a zárt a-ból, labiálisabban ejtett a alaphang lesz (pl. vacsoraⁱ > va^ucsora^u).

² Ezek azért kerültek az a-á csoport besorolásába, mert legjobban ezeket a hangokat közelítik meg.

A diagram is jól mutatja, hogy a sztenderd e hangok gyakorlatilag teljesen eltűnnek a vizsgált adatbázisban, növekszik a nyitottabban ejtett e hangok száma, a zárt ë hang is szinte teljes mértékben eltűnik, megszorodik azonban a sztenderd és zártabban ejtett é-k száma.

Ezen hangok esetében is több típusú átalakulás történt: a sztenderd e-k nyitottabban ejtettekre változtak (pl. mezöüi > me^öüi, érdöüi > e^öüi, ledöüti > le^öüti); a zárt ë-k általában é-vé alakultak (pl. rëüpaï > réüpaï, mëⁱsz > méⁱsz, ëlësztöi > élësztöi, eëd > éd, ëpës > éⁱdës, pëp > péⁿz stb.); olyan jelenséget is észleltem, mely során a labiálisabban ejtett ë nyitottabban ejtett ö-vé alakul (pl. tëöüzaï > tööüzaï), olyan jelenség is van, amikor a sztenderd e lényegesen nyitottabbá válik (pl. levei > l^ävëi), illetve olyannal is találkozni, amikor a sztenderd e zárt ë-vé változik (pl. , ëlësztöi > élësztöi).

Az i hang esetében gyakorlatilag semmilyen lényeges változás nem található. Ugyanúgy a o-ó-ö-ő és az u-ú-ü-ű hangok esetében sincs számottevő különbség.

Az itt láthatóak alapján megállapítható, hogy Bölönben az a-á és az e-ë-é hangok esetében vannak kimutatható változások. Ezek azok a hangok, amelyek

gyakrabban előfordulnak a lexémákban, így ezt a helyzetet teljesen logikusnak tartom.

SEPSIKÖRÖSPATAK

Sepsiköröspatakon a hangok és diftongusok 39,58%-a őrződött meg a vizsgált adatbázisban: a sztenderd a, valamint annak zártabban ejtett változata. A sztenderd e és annak nyitottabban ejtett változata, a zárt ë és annak nyitottabban ejtett, illetve félhosszan ejtett alakja megőrződött, továbbá a sztenderd é hang is. Ma is megtalálható az i hang és annak félhosszan ejtett változata. Ma is jelen van az o hang, annak nyitottabban ejtett, félhosszan ejtett változataival, illetve az ó hang. Az ö hang és annak félhosszan ejtett változata is él, az ú-val és az ü-vel együtt. A sepsiköröspataki nyelvjárás a diftongusok közül kettőt őrzött meg: e^i , o^u .

A hangok, diftongusok mintegy 60%-a eltűnt vagy átalakult ebben a tájszólásban is, ezek a következők: a félhosszan ejtett a és annak zártabban ejtett alakja, az á hang és annak zártabban ejtett alakja, eltűnt a nagyon nyílt ä és annak zártabban ejtett alakja, a nazoorális színezetű, zártabban ejtett á.

Eltűnt továbbá az e hang félhosszan ejtett, félhosszan és zártabban ejtett alakja, a zárt ë és annak zártabban ejtett, valamint hosszan ejtett formája, illetve a é hang nyitottabban ejtett alakja. Ma már nem találni meg a zártabban ejtett és a hosszabban ejtett o hangot, a nyitottabban ejtett és zártabban ejtett ö hangot, annak félhosszan ejtett variánsát, illetve az ö hang hosszabban ejtett alakját. Nincs jelen a sepsiköröspataki adatok közt az u hang és annak félhosszan ejtett változata, valamint a hosszabban ejtett ü hang sem.

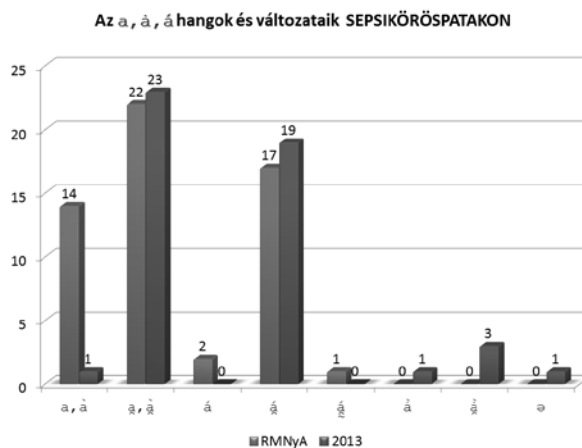
Számos diftongus is eltűnt: e^i , $ë^i$, o^u , o^u , $ó^u$, $ö^ü$, $ö^ü$.

Természetesen ezen település nyelvjárásában is kerültek be újként azonosított hangok és diftongusok: a rövid á és annak félhosszan ejtett, valamint zártabban ejtett változata. Megjelenik itt is az azonosíthatatlan (de az a-á-hoz közeli) hangforma is.

Jelen van az é zártabban ejtett és labiálisabban ejtett változatban, megjelent a félhosszú, zártabban ejtett o, valamint az ő és a nyitottabban ejtett ü, illetve az ű.

Új diftongusok is kerültek be a tájszólásba: e^i , $i^ë$, $ö^ü$.

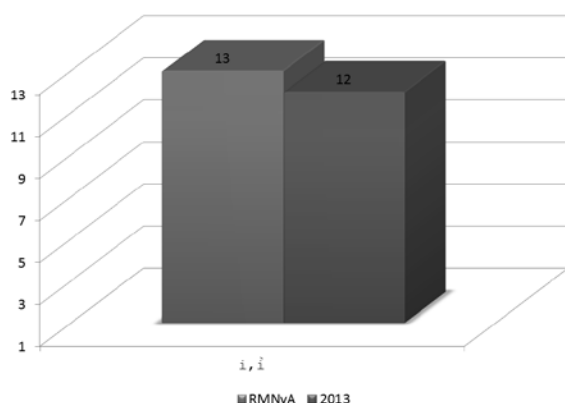
Sepsiköröspatak esetében 63/100 olyan lexémával sikerült dolgozni, amelyek megfelelő alapot nyújtanak a számbeli adatokhoz.

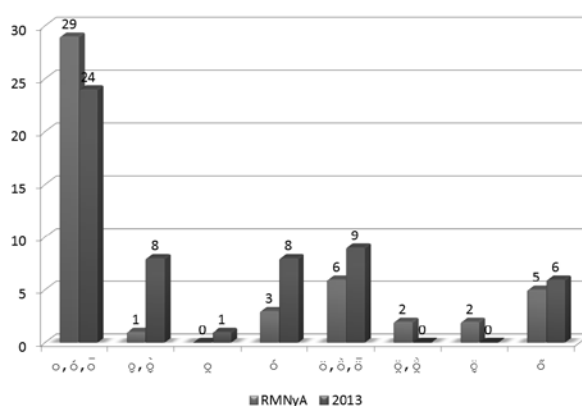
Amint az a fenti diagramon is látható, az a alaphang gyakorlatilag eltűnt, tulajdonképpen itt két típusú átalakulásról van szó: vannak esetek, amikor az a zártabb ejtésű lesz (pl. gabonaĭ > gaĭbonaĭ, akác > aĭkác, kalapács > kaĭloĭpács, vacsoraĭ > vaĭsoroĭ szalonnaĭ > szaĭlonnaĭ). A másik átalakulástípus az, amikor (általában a szóvég a hang) nyitottabb ejtésű o-vá alakul (pl. széĭna > széĭnoĭ kalapács > kaĭloĭpács, vacsoraĭ > vaĭsoroĭ tolvaj > toĭvoĭ).

Sepsikőrőspatakon e hangok tekintetében három, számokban is mutatkozó lényeges jelenségre figyelhetünk fel: megnövekszik a nyitottabban ejtett e hangok száma. A zárt ě majdnem teljes mértékben eltűnik, és megnövekszik az é hangok száma is. A nyitottabban ejtett e hangok számának megnövekedését az okozza, hogy egyes lexémák, bár ugyanazok, toldalékaik, illetve igekötőik mások. A zárt ě hangok legnagyobb része é-vé alakul (pl. széĭna > széĭnoĭ, cukorĕpaĭ > cukorĕpoĭ kĕdĕhy > kĕmĕhy, zsendĕj > zsendĕj, pĕĭnz > péĭnz, stb.).

Az i hang és változatai SEPSIKÖRÖSPATAKON

Az o, ö hangok és változatai SEPSIKÖRÖSPATAKON

hangokból fejlődtek ki, de van arra is példa, hogy a szó közepén (pl. borozdaĭ > borozdoꝛcukoŕēⁱpaĭ > cukoŕréꝑoꝛ fûszfaĭ > fûszfoꝛ !kalapáĭs > kaĭloꝛpáĭs!, vacsoraĭ > vacsoroꝛ) illetve a hosszú ó hangok száma is növekedett. A következő példában érdekes a hangváltás: szilvoꝛpálinkaĭ > szilvaꝑáĭlínkoꝛ a szilva szóban a nyitottabban ejtett o zártabban ejtett a-vá válik, míg a pálinka végén, a zártabban ejtett a válik nyitottabban ejtett o-vá.

Sepsikőröspatakon az u-ü hangok terén semmilyen változás nem következett be, ezt a grafikon is jól mutatja. Ezen település tájszólásában is az a,á,e,ë,é hangok változásai hangsúlyosabbak.

DÁLNOK

Dálnokban a hangok és diftongusok 45,71%-a őrződött meg a mai adatbázisban, azaz harmincöt hangból tizenhat: a zártabban ejtett a és annak félhosszan ejtett változata; a nyitottabban és zártabban ejtett e hang, a zárt ë, illetve az é hang. Megőrződött a sztenderd i, a félhosszú o és annak zártabban ejtett alakja, illetve a hosszú ó. Ma is jelen van az ö hang és annak félhosszan ejtett variánsa, ezek mellett él még az u, annak nyitottabb változata és a rövid ü.

Csupán egy diftongust őrzött meg a dálnoki tájszólás: ⁱé.

A hangok, diftongusok mintegy 50%-a nem elveszett vagy átalakult: a sztenderd a hang és a zártabban ejtett á hang; a sztenderd e, annak nyitottabban és félhosszan ejtett, zártabban és félhosszan ejtett formája; a zártabban ejtett ë, a félhosszan és hosszán ejtett ë; a sztenderd o és annak hosszabban ejtett alakja; a nyitottabban ejtett ö, a hosszabban ejtett ö és annak zártabban ejtett variánsa, illetve a félhosszan ejtett u. Nem találhatóak meg már a következő diftongusok sem: ⁱëꝑ oꝑ, ^uoꝑ ^üö, ^üöꝑ

Természetesen az eltűnt hangok helyére belépett számos új változat is, ezek a félhosszan ejtett a, a rövid á és annak félhosszan, illetve félhosszan és zártabban ejtett változatai. Megjelent a nagyon nyílt e; a zártabban ejtett é; a nyitottabban ejtett ë. Az i-nek számos realizációja jelent még meg a sztenderden kívül: félhosszan ejtett, félhosszan és nyitottabban ejtett alakban, valamint hosszú í-vel is találkozni.

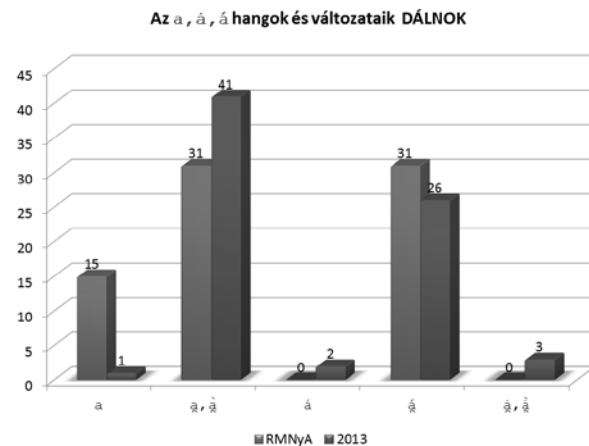
Kialakultak továbbá: a nyitottabban ejtett o és annak félhosszan ejtett alakja; az ő, a félhosszan ejtett u és az ú, valamint a nyitottabban ejtett ü.

Az igaz ugyan, hogy számos diftongus eltűnt, de rengeteg új lépett a helyükre,

melyek közt ma, már vegyesen találni nyitódóakat és záródóakat is: $\acute{e}^i$, $^i\ddot{e}$, $i\ddot{e}$, $\acute{o}^u$, $\ddot{o}^{\ddot{a}}$, $\ddot{o}^{\ddot{u}}$, $^u\acute{o}$, $^{\ddot{u}}\ddot{o}$, $\ddot{u}^{\ddot{b}}$, $\ddot{u}^{\ddot{b}'}.$ Hasonlóan Sepsikőröspatakhoz, Dálnok esetében is

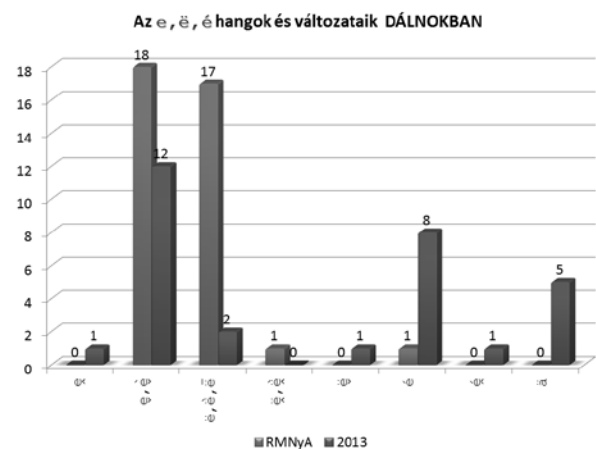
hatvanhárom lexémával dolgozhattam.

Dálnokban egy lényeges jelenségre figyelhetünk fel: a sztenderd *a* hangok csaknem teljesen eltűntek, ezek zártabb ejtésűek lettek (pl. *gabona* $\rightarrow$ *ga^bha^aĭ*, *kaszálló* $\rightarrow$ *ka^šzá^lu^ĭ*, *cékla* $\rightarrow$ *cé^kla^ĭ*, *kapuláb* $\rightarrow$ *ka^puláb^ĭ*).

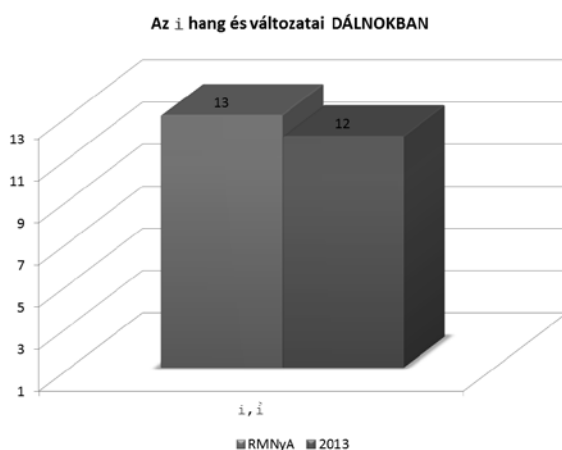

Jelentősen csökkent a nyitottabban ejtett *e* hangok és a zárt $\ddot{e}$ hangok, megnőtt azonban az $\acute{e}$ hangok száma, sőt megjelent a nagyon nyílt *e* hang is.

Ezek ok-okozati összefüggésben állnak egymással, ugyanis a nyitottabb és félhosszú *e* hangokból jöttek létre általában

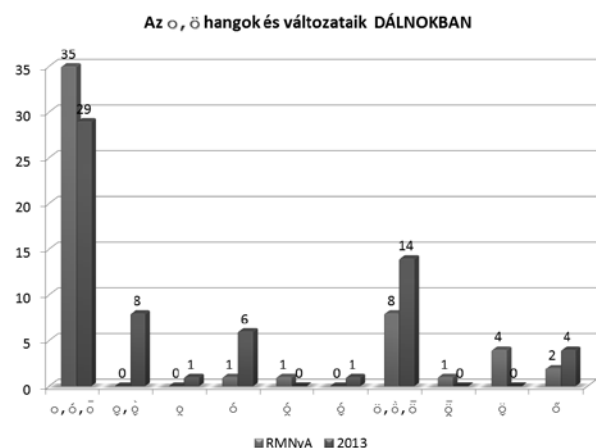
a nagyon nyílt *e* hangok (pl. *fe^e* $\rightarrow$ *fä^j*, *ke^et* $\rightarrow$ *kä^rt*, *e^eü^o* $\rightarrow$ *ä^rdö*), nagyon nyílt *e* kialakult még sztenderd *e*-ből is (pl. *tö^eke* $\rightarrow$ *tökä*), illetve nyitottabban ejtett *e*-ből (pl. *e^eĭ^ep* $\rightarrow$ *ä^béd*). A zárt $\ddot{e}$ hangok legtöbbször $\acute{e}$ -vé alakult (pl. *cékla* $\rightarrow$ *cé^kla^ĭ*, *cukor^rĭ^epa* $\rightarrow$ *cukor^rĭ^epa^ĭ*, *gyöki^em* $\rightarrow$ *gyökⁱér*) másik részük pedig *i*-vé (pl. *kömény* $\rightarrow$ *kö^mi^ey*, *zsünd^ej*

$\rightarrow$ *zsⁱnd^ej*), sőt olyan jelenség is történt, ahol a zárt $\ddot{e}$ zártabban ejtett *e*-vé alakult át (pl. *ĭ^ep^lēs* $\rightarrow$ *ē^de^šs*).

Az *i* hang esetében Dálnokban sem történtek változások.

Mint az a hang változásainál is utaltam már rá, általában a szóvégi, zártabban ejtettek átalakultak nyitottabban

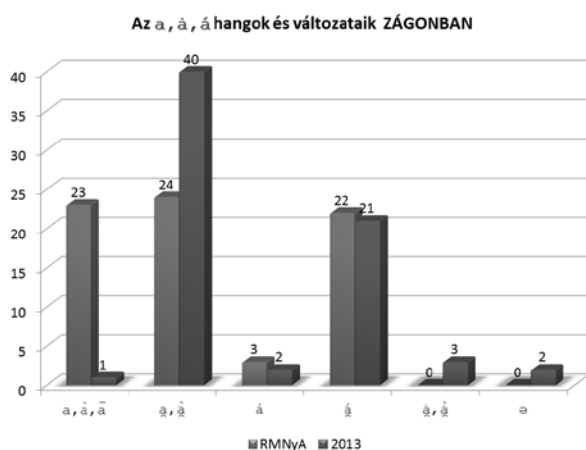
ejtett o-vá (pl. ugař > ugoĐ, töröbuzai > töröbuzoĐ szⁱënai > széⁱnoĐ, akař > oĐaĐ, věkař > vékoĐ sonkař > sonkoĐ palloř > poĐl^o), hosszú ó-vá alakultak a hosszabban ejtett sztenderd o-k (pl. ki^uoptyař > ki^occsař, ad^uoř > ad^o, kopořsuĐ > kopořs^o). Az ö hangok esetében egyetlen jelenség hangsúlyos: megnövekedett a sztenderdek száma, ezek általában zárt változatokból alakultak át (pl. t^öĐ^öĐuzař > t^öř^öbuzoĐ üsz^öĐ > üsz^ög, te^{Đe}Đy^öř > te^{Đe}Đy^üř); sztenderd ö-k az ü-ből (pl. gyükⁱér > gy^ökⁱkér) is alakultak ki. Az ü hangok tekintetében semmilyen lényeges jelenségről nem beszélhetünk.

ZÁGON

Zágóban a hangok és diftongusok 39,39%-a őrződött meg, ezek a következők: zártabban ejtett a, á és annak zártabb változata; nyitottabban ejtett e, zárt ë és annak nyitottabban ejtett változata; a sztenderd i; sztenderd o és annak félhosszú változata; sztenderd ö; sztenderd u és ü. A zágoni tájszólás egyetlen diftongust őrzött meg: ⁱé.

A RMNyA adatainak gyűjtése idején azonosított hangok 60%-a eltűnt vagy megváltozott az évek során, ezek a következők: sztenderd a és annak illabiálisabban ejtett, félhosszan ejtett változata; a sztenderd e és annak félhosszan ejtett, zártabban és félhosszan ejtett változata; labiálisabban ejtett ë, félhosszan és hosszabban ejtett ë; a hosszabban ejtett o, hosszabban ejtett ö. Számos diftongus is eltűnt az akkori nyelvhasználatból: ⁱë', ⁱëř, ⁱë, ⁱë', ^uo', ^uó, ^üöř, ^üö.

Sok hang változott meg, tűnt el, így ma huszonhárom új hangot és diftongust azonosíthatunk a zágoni tájszólás vonatkozó adatbázisában: zártabban és félhosszan ejtett a, rövid á és annak zártabban, zártabban és félhosszan ejtett változata, a schwa; a nagyon nyílt e és az é hang; a félhosszú i; a nyitottabban és zártabban ejtett o, a nyitottabban és félhosszan ejtett o, illetve a hosszú ó; a félhosszan ejtett ö és a hosszú ő; a félhosszan ejtett u és a hosszú ú, illetve a félhosszan ejtett ü. A diftongusok sem tűntek el, csak más minőségben jelennek ma már meg: ^ou, ^uo', ^uó, uó, ^üö, ^üö', ^üö.

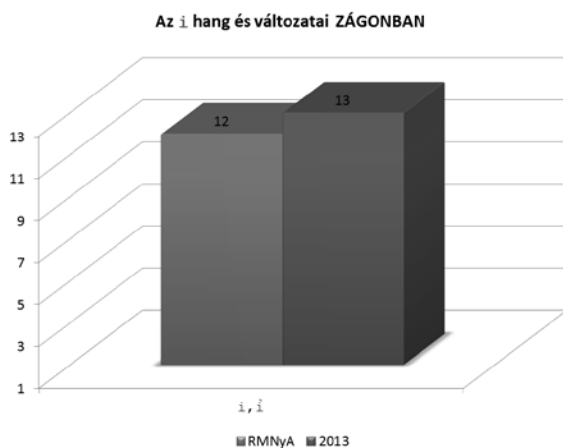
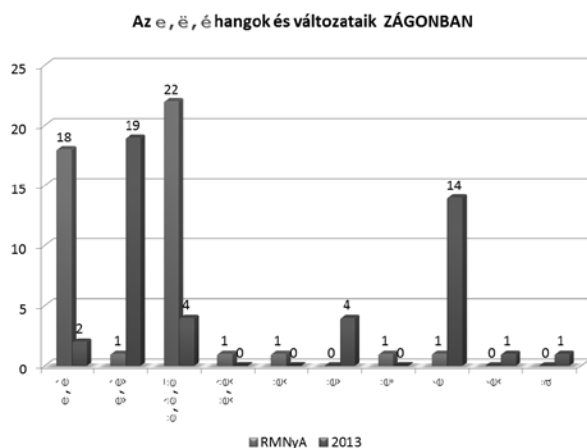

Zágony esetében nyolcvan olyan lexémával dolgoztam a grafikonok elkészítésénél, amelyek azonosak voltak mindkét gyűjtési időpontban.

A mellékelt grafikon is mutatja, hogy Zágóban a sztenderd a hangok száma

nagyon lecsökkent, ezzel szemben a zártabban ejtetteké megnőtt; a magyarázat egyszerű: az a hangok záródásáról van szó, mint azt a következő példák is igazolják:

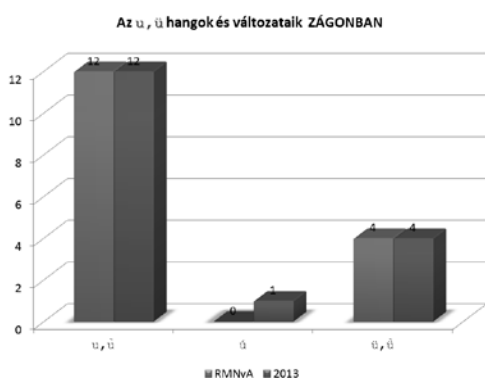
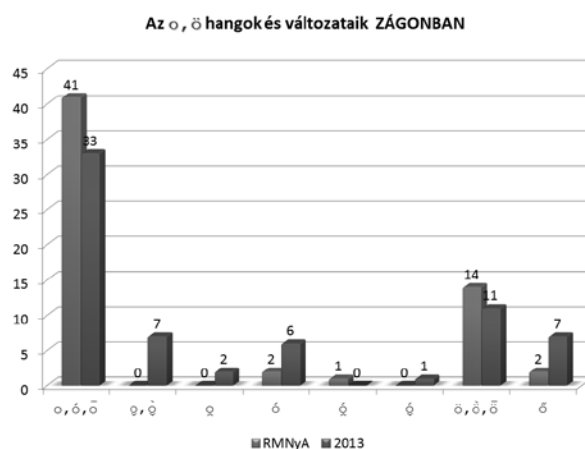
gabonaĭ > gaĭwonaĭ, haja > hăĭjaĭ, kaszaküĭ > kaĭzakĭ, kapoĭ > kăĭpoĭ, lapi > laĭpi, kalapaĕs > kaĭlaĭpăĕs, lapăĭ > loĭpăĭ.

A diagram mutatja, hogy csökken a sztenderd o hangok száma, megnövekszik a nyitottabban ejtett o hangoké (ez a zártabban ejtett a hangok átalakulásának következtében), kissé megnövekszik a hosszú ó hangok, valamint a hosszú ő hangok száma. A sztenderd o-k többféle átalakuláson mentek keresztül: a hosszabban ejtett o-k hosszú ó-vá váltak (pl. adub̄μ > aĭ^uót, el^uoĭik > kiódik); van jelenség, ahol o-

Nagyon tisztán kikövetkeztethető az a két változástípus, amely végbement a zágoni nyelvjáráson: az egyik a sztenderd e hangok nyitottabbá válása (pl. kikeĭ > kikeĭ̄, led̄ōti > leĭ̄ōjtī, érđüĭ > eĭ̄đdō, tekenyüĭ > teĭ̄deĭ̄yō, ielesztüō > éleĭ̄dz̄tō). A másik változás a zárt ĕ hangok átalakulása é hangokká (pl. ebiĕĭ > eĭ̄diĕĭ, iĕĕs > éĕĕs, kényĕμ > kényér, piĕndz > piér̄n).

Zágon esetében sincs semmilyen változás az i hangok terén.

ból hosszú, nyitottabban ejtett ó lesz

(pl. korcsmaĭ > kōĭcsoma, cukoóriĕpaĭ > cukóríĕpoĭ)

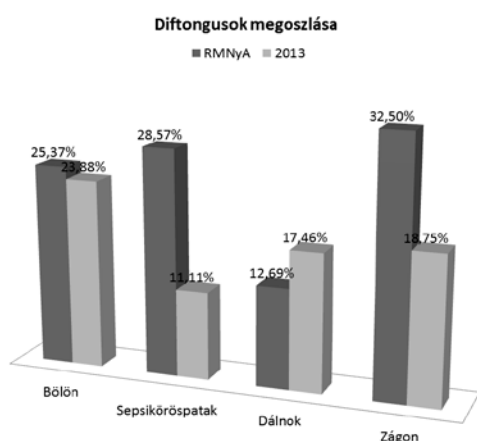
A zágoni nyelvjárásban az u, ū hangok terén sincs semmilyen változás.

A diftongusok

A diftongusok nagyszámú jelenléte a háromszéki nyelvjárásban, azok változatos megjelenése, átalakulásai arra késztettek, hogy külön részt szenteljek tárgyalásuknak.

Napjainkban általánosan elterjedt felfogásként a diftongusokról azt tartjuk, hogy az egy magánhangzó, amelynek képzése során valamiféle képzési elmozdulás történik. Az ómagyar korban számos diftongussal rendelkezett a nyelv, amelyek monoftongizálódtak, a középmagyar korban azonban nyelvjárási szinten elkezdődött egy diftongálódási folyamat, és ez leginkább az újmagyar korban erősödött fel (Fazakas 2008: 37-38).

A diftongusoknak osztályozásában a nyelvállás szerinti elkülönítést alkalmazom: eszerint vannak **nyitódó** (amelyben az első tag nyíltabb, a második zártabb ⁱé, ^uó, ^üő, stb.) és **záródó** (amelyben az első tag zártabb, a második nyíltabb ⁱé, ^óu, ^őü stb.) diftongusok.

Az RMNyA adatait tekintve arányaiban a legkevesebb diftongus Dálnokban volt (12,69%), ezt követi Bölön (25,37%), Sepsikőröspatak (28,57%), míg a legtöbb Zágónban (32,50%). Ez a sorrend teljesen felborult a 2013-as adatai szerint: a legkevesebb most Sepsikőröspatakon van (11,11%), Zágón (18,75%), Dálnok (17,46%) és a legtöbb Bölönben (23,88%).

Ezek az arányok azonban egymáshoz mérendők, így jobban megmutatkozik, hogy mennyire változtak. A mellékelt diagramon jól látható, hogy Bölönben gyakorlatilag kis mértékben (1,99%-kal) csökkent a diftongussal ejtett lexémák gyakorisága, ennél valamivel nagyobb a változás (4,77%-kal nőtt) Dálnok esetében, Zágónban (13,75%-kal) és Sepsikőröspatakon (17,46%-kal) csökkent a diftongusos lexémák gyakorisága. Úgy vélem, hogy a diftongusok csökkenése (ami gyakorlatilag monoftongizálódást jelent, pl. $led\ddot{o}ti > led\ddot{o}l ti$, $ado^u > adó$, $mez\ddot{o} > mez\ddot{o}$, $sz\ddot{e}ina > széna$, $mi\ddot{e}sz > mész$ stb.) a sztenderdizációs folyamatra utaló jel, így talán nem is meglepő, hogy a diftongusok legnagyobb arányú csökkenése a Sepsiszentgyörgy városhoz legközelebb fekvő Sepsikőröspatakon mutatkozik.

Mint a településenkénti összehasonlításban is jeleztem, az RMNyA adatai szerint a diftongusok szempontjából záródó diftongusos jellegű volt, hasonlóan

Sepsikőröspatakhoz. Dálnok jellegében nyitódó diftongusos volt, egyetlen záródó diftongussal, és Zágon meg teljes mértékben nyitódó diftongusos jellegű volt.

A 2013-as gyűjtés képe már nem ennyire letisztult: Bölön megőrizte záródó jellegét, azonban megjelenik a nyitódó diftongus. Sepsikőröspatak teljes mértékben megőrizte záródó diftongusait, igaz, azok száma jelentősen csökkent. Dálnok esetében majdnem fele-fele arányban találni nyitódó és záródó diftongusokat, míg Zágon is megőrizte nyitódó jellegét, csupán egy záródó diftongus jelent meg.

Véleményem szerint ez a diftonguskeveredés arra utal, hogy a térségben kialakulóban van egy egységesebb nyelvjárás. Nem feledkezhetünk meg azonban arról a tényről sem, hogy ma már a települések közötti mobilitás is sokkal egyszerűbb, mint régen, történtek olyan házasságok is, amelyek egymástól viszonylag távol fekvő falvak lakói közt kötöttek, így ezek a keveredési folyamatok még jobban felgyorsultak.

IV. ÖSSZEGZÉS, KÖVETKEZTETÉSEK

A fentiekben településenként igyekeztem bemutatni, hogy melyek azok a hangváltozási jelenségek, amelyek bekövetkeztek az elmúlt közel ötven év alatt, hogy honnan milyen irányban változtak az egyes települések tájszólásai, a továbbiakban pedig néhány általános következtetést, megállapítást kívánok megfogalmazni.

Az egyes települések (sokféle külső és belső feltételek révén is) különböző mértékben őrizték meg, vagy hagyták el hangjaikat. A zártabban ejtett a hangot, a nyitottabban ejtett e hangot, a sztenderd i-t, félhosszan ejtett o-t, rövid ö-t és rövid ü-t egységesen mindannyian megőrizték. A diftongusok keveredése mellett más hangtani jelenségek is utalnak arra, hogy a különböző települések tájszólásai ugyanazok változássémák során valószínűleg egységes háromszéki nyelvjárást hoznak létre. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy nem a magyar normatív nyelvhez való közelítésről van szó, hanem régióon belüli egységesülésről.

A sztenderd hangok egyre inkább nyelvjárási jelleget kapnak: az a és á hangok zártabb ejtésűekké váltak, az e hangok pedig nyitottabb ejtésűekké, vagy nagyon nyíltakká, a zárt ě hang eltűnéséről ebben a régióban is beszámolhatunk, legnagyobb részben é hanggá alakulnak. A szóvégi zártabban ejtett a hangok esetében figyelhető meg, hogy nyitottabb o-vá alakulnak (feltételezhető, hogy román nyelvi hatásra, a román ă hang felé közelítenek).

Nem találkozunk számottevő változásokkal az *i, o, ó, ö, ő, u, ú, ü, ű* hangok esetében, egyetlen kivétellel: Dálnokban találkozni azzal a jelenséggel, hogy a nyitottabban ejtett ö hangok sztenderd ö alakját vették fel. Ennek valószínűleg az az oka, hogy a középső és magas nyelvállású hangok kevésbé hajlamosak a változásra, nagy valószínűséggel a vonatkozó hangképző szervek mobilitásának korlátozottságából kifolyólag, hiszen az alsó nyelvállású hangok esetében több lehetőség van az elmozdulásra.

Nemcsak fonetikai szinten erősíthető meg, hogy a háromszéki nyelvjárás nem közelít a sztenderd nyelvváltozathoz, hanem lexikai szinten is. Az RMNyA adatai szerint az akkori adatgyűjtés során egységesebb volt a szóhasználat, mint ma.

Megállapítható, hogy ma nagy a lexikai keveredés, ez is az egységesülési folyamat számlájára írható, hiszen egymástól vesznek át lexémákat a különböző települések lakói, tagadhatatlan az is, hogy a globalizációs folyamatok, a média és a nyomtatott sajtó nyelvezete is jelentősebben befolyásolja a lexikai sokszínűséget.

Az alábbiakban néhány példával igyekszem szemléltetni, hogy mennyire nem egységes a szóhasználat (a kötőjel előtti lexéma az RMNyA egységes adata, a kötőjel utáni szavak a 2013-as gyűjtésből származnak, és ugyanarra a kérdésre adott válaszokat tartalmazzák):

kikel – cirázzik ~ kicsirázzik ~ megcsirázzik ~ kikel

haja – haja ~ bajsza ~ fiokja

kaszáló – parrag ~ legelő ~ kaszáló ~ szénafű

kert – zöücségeskert ~ háztáj ~ vetemínyeskert

ágyás – ágyás ~ borozda ~ ösvény

fundamentom – fundamentum ~ pince ~ alap

meszel – lemeszel ~ lesimít ~ vakol

véka – véka ~ lapát ~ mérleg

nyalakodik – hízik ~ kívánja ~ belekotnyeleskedik

gömböc – pocar ~ bél

katona – rendőr ~ milicista ~ őrmester ~ katona

kovert – borítotték ~ postaláda ~ kovert

szomorú – bús ~ szomorú ~ komoly ~ szontyorodott

farsang – farsang ~ maszkázás ~ maszkurák stb.

Záró gondolatok

Az elemzett, összehasonlított adatokból kiderül, hogy míg 45–60 évvel ezelőtt a vizsgált négy település szóhasználatban egységesebb volt, azonban fonetikailag merőben külön identitással rendelkező, mára ez megváltozott, a háromszéki régióban található tájszólások az egységesülés folyamatában vesznek részt, fonetikai egyszínűsödés van kialakulóban, mely szóhasználati sokszínűséggel párosul. Mindezek alapján az a feltevés, hogy ki fog alakulni egy viszonylag egységes háromszéki nyelvjárás, amely nem közelít a sztenderd nyelvhez, ezzel is alátámasztva azt a feltevést, hogy a nyelvjárások nincsenek kihalásra ítélve, hanem változnak.

A dolgozat alapján indokoltnak találom alaposabb, részletesebb vizsgálat elvégzését, a háromszéki régió minden településére kiterjedő, újszerű kérdésekkel elvégzett új nyelvjárási gyűjtés elvégzését és egy háromszéki nyelvjárási atlasz, valamint szótár kiadását, további publikációkat a régió tájszólásainak, a nyelvjárásának változásairól.

A dolgozat végén köszönetemet szeretném kifejezni annak létrehozásában nyújtott segítségéért az adatközlőknek, **Bartók Irma**, 79 éves, *Zágon*; **Bíró Eszter**, 78 éves, *Zágon*; **Bíró Mária**, 60 éves, *Bölön*; **Bokor Ida**, 71 éves, *Sepsikőröspatak*; **Kovács Magda**, 69 éves, *Bölön*; **Para József**, 78 éves, *Sepsikőröspatak*; **Salamon Éva**, 67 éves, *Dálnok*; **Szász Ilona**, 86 éves, *Dálnok*.

BIBLIOGRÁFIAI JEGYZÉK

- BODÓ CSANÁD – VARGHA FRUzsina SÁRA** 2008. Régi nyelvatlaszok – új módszerek. Nyelvtechnológiai eljárások a nyelvföldrajzban. *Magyar Nyelv*, 335–51.
- FAZAKAS EMESE** 2008. *A magyar nyelv kis történeti nyelvtana*, Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár.
- GÁL NOÉMI – HOCHBAUER MÁRIA** 2012. Vöő István dialektológiai kutatásainak digitális feldolgozási lehetőségeiről. In: Bárh M. János – Vargha Fruzsina Sára (szerk.) *Hangok – helyek*. ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest 77–85.
- KISS JENŐ** 2003. *Magyar dialektológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- KISS JENŐ** 2005. *Dialektológia és nyelvtudomány: hagyomány és korszerűség*. Székfoglalók a Magyar Tudományos Akadémián, MTA, Budapest.
- MURÁDIN LÁSZLÓ** (gyűjt.) – **JUHÁSZ DEZSŐ** (szerk.) 1995–2010. *A romániai magyar nyelvjárások atlasza, I–XI*. Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- VARGHA FRUzsina SÁRA** 2008. Nyelvjárási és helynévtörténeti anyagok számítógépes feldolgozása. In: František Alabán (szerk.) *Kontextus – Filológia – Kultúra II*. Banská Bystrica, 75–82.
- VÉKÁS DOMOKOS** 2007. *Számítógépes dialektológia*. In: Guttmann Miklós – Molnár Zoltán (szerk.) V. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 289–293.

Függelék 1. A kutatásban újrakérdezett kérdések és címszók

I.KÖTET		
Térképlap	Címszó	Kérdés
2	mező	Hova járnak dolgozni a földműves emberek?
5	ugar	Mi a neve az ősztől őszig pihenni hagyott szántóföldnek?
7	parlag	Mi a neve a régóta műveletlen vagy esetleg soha meg nem művelt földnek?
8	föld	Mi az amit a földműves felszánt?
19	barázda	Mi a neve annak a keskeny árokfélének, amit az eke hagy maga után szántáskor?
27	kikel	Mi történik a maggal a földben, ha az eső megveri?
33	ledönti	Mit csinál a nagy szél az egyenesen álló búzával?
45	gabona	Mi a neve a búzának, rozsnak, zabnak, árpának együttvéve?
47	kalás	Mi a neve a gabonafélék legfelső részének, amiben a szemek vannak?
52	kukorica	Mi a neve annak a kapás növénynek, amellyel leginkább a disznót szoktál hizlalni?
61	bajusza	A cső végén vékony szálak lógnak ki, mije ez a kukoricának?
66	üszög	a csövön néha fekete, vagy szürke, porlós, nagy csomó van, mi ennek a neve?
71	morzsol	az aki a csutkáról leszedi a szemeket, mit csinál?
93	szekér	mi az, amit az ökör húz?
145	kioldódik	Mi történik a rosszul megkötött boggal?
151	szánkó	Mi az, amivel a gyermekek télen, a hegyoldalon ereszkednek?
173	széna	Ha a fűvet lekaszálják, és megszárad, abból lesz a ...
177	kaszáló	Mi a neve minden olyan helynek, amelyen nem legeltetnek, hanem szénát csinálnak?
191	kaszakó	Mi az, amivel a kaszát fenik?
244	veteményeskert	Hogy hívják a ház körül azt a helyet, ahol a zöldséget termelik?
245	ágyás	Hogy mondják a veteményeskert, barázdával elválasztott kisebb részeit?
263	kapor	Melyik az a növény, amelyet, mikor uborkát tesznek el, bele szokták tenni és erős szaga van?
264	cékla	Mi a neve annak a vörös színű növénynek, amit sült hús mellé szoktak megfőzve fogyasztani?
269	cukorrépa	Mi az a kapásnövény, amiből a cukrot készítik?
291	köménymag	Mi az a kis barna mag, amit a pálinkában és az ételbe szoktak tenni?
IV. KÖTET		
901	akác	Mi a neve annak a fűtős virágú fának, amelynek virágjáról a méhek finom mézet gyűjtenek?
902	fenyő	Mi a neve annak a fának, amelyik télen is zöld és tűlevele van?
905	hársfa	Milyen fa, amelynek a virágját teának gyűjtik és a méhek finom mézet gyűjtenek róla?
914	fűzfa	Mi a neve a folyó partján élő fának, amelynek ágából a gyerekek sípot csinálnak?
923	erdő	Mi a neve annak területnek, ahol sok fa van?
936	gyökér	Mi a neve a fa földben levő részének?
937	kéreg	Mi a neve a fát beborító héjnak?
940	levél	A fákon mi van, sok, zöld?
946	eltéved	Ha az ember nem ismeri az utat az erdőben, akkor mi történik vele?
948	udvar	A ház előtt levő szabad részt, hogy nevezik?
965	kiskapu	Mi a neve annak az utcai bejáratnak, ahol csak az emberek közlekednek?
966	kapufélfa	Mi a neve annak az oszlopnak, amire a kapu sarka rá van erősítve?
967	favágótőke	Mi az, amin a fát hasogatják?
985	csűrpadlás	Mi a neve a csűr tető alatti részének, ahová deszkát tesznek és rá szénát?
992	hídlás	Mi a neve az istálló padlójának?
1001	tyúkól	Mi a neve a tyúkok házának?
1003	árnyékszék	Hogy hívják azt a helyet, ahol az ember a dolgát végzi?
1005	fundamentum	Mi a neve a ház legalsó, szilárd kőből rakott részének?
1020	zsindely	Mi a neve azoknak a fából vágott, hosszúkás lapoknak, amivel hegyes vidéken a házakat fedik?
1037	szálka	Mi mehet az ember bőre vagy körme alá, ha megfogja a deszkát?
1051	mész	Mi az, amivel a házat fehérre mázolják?

1052	meszel	Mit csinál a kőműves, amikor a ház oldalát mésszel bekeni?
1078	kalapács	Mi az a szerszám, amivel a szeget beleverik a deszkába?
1089	seprű	Mi az a szerszám, amivel a szoba földjét tisztítják?
1104	véka	Mi az, amivel a búzát és a szemes gabonát mérik?
VII. KÖTET		
1801	világít	Mit csinál a lámpa?
1808	eloltja	Mit csinál az, aki vízzel leönti a tüzet?
1838	dagasztóteknő	Mi az, amiben a kenyeret dagasztják?
1841	élesztő	Mi az, amit a kalácsészta tesznek, hogy megkeljen?
1847	sütőlapát	Mi az, amivel a kenyeret a kemencébe rakják?
1856	cipó	A kicsi kenyérnek mi a neve?
1883	reggeli	Hogy nevezik a reggeli étkezést?
1884	ebéd	A délit?
1887	vacsora	Mi az, amit este eszünk?
1896	töltött káposzta	Mi a neve a káposztalevélbe takart, valamilyen kásával kevert, darált húsétel?
1907	leves	Mi az a híg étel, amit ebédkor elsőnek fogyasztunk?
1921	makaróni	Mi a neve a belül lyukas, hosszú tészta, amelyet a boltban árulnak?
1933	záptojás	Mi a neve a romlott, bűdös tojáshoz?
1949	fánk	Mi a bő zsírban sült, kelt tészta, húshagyó keddi étel?
1951	befőtt	Mi a télire, cukros lében eltett gyümölcs neve?
1971	pálinka	Mi az az erős, szeszes ital, amelyet szilvából főznek?
1976	cukor	Mi az, amit a kávéba tesznek, hogy édes legyen?
1979	édes	Milyen a cukor íze?
1991	éhgyomorra	Ha valaki reggel úgy iszik egy pohár pálinkát, hogy még nem evett semmit, az mire iszik?
1998	nyalakodik	Mit csinál a gyermek, ha sütés-főzéskor mindent megkóstol?
2000	kenyérmorzsa	Mi az apró kenyérdarabkák neve, amelyek étkezés után az asztalon maradnak?
2012	sonka	Mi a disznó kikerekített, hátsó combjának a neve, amelyet felfüstölnek?
2018	gömböc	A disznó bendőjének mi a neve?
2023	kolbász	Disznóüléskor darált disznóhúst töltenek a bélbe, aztán felfüstölik, mi az?
2031	szalonna	Mi a neve annak a fehér, zsíros ételnek, amelyet kenyérral szívesen eszünk?
X.KÖTET		
2722	munkás	Hogy nevezzük azt az embert, aki gyárban dolgozik?
2723	napszámos	Mi a neve annak, aki napi bérért dolgozik?
2727	szegény	Milyen ember az, aki nem gazdag?
2740	adó	Mi az, amit az államnak kell fizetni?
2757	tolvaj	Mi a neve annak az embernek, aki éjjel jár, hogy valamit elvigyen mástól?
2758	lop	Mit csinál a tolvaj?
2760	katona	Mi a neve annak, aki egyenruhában jár és a házat védi?
2770	kocsmá	Mi a neve annak a helyiségnek, ahol bort és pálinkát isznak az emberek?
2784	pénz	Amivel vásárolunk, az a ...
2796	máza	Mennyi 100 kg?
2801	út	Mi az, amin a szekér megy?
2820	sáros	Milyen lesz a csizma, ha esőben járunk kint?
2824	palló	Mi a neve annak a keskeny deszkaátjárónak, mely a patakon vezet keresztül?
2831	posta	Mi viszi el a levelet az egyik városból a másikba?
2833	boríték	Mi az, amibe a levelet teszem, hogy ne olvassák el?
2844	iskola	Mi a neve annak az épületnek, ahol a gyermekeket oktatják?
2873	újság	Mi az, amiből a híreket olvassuk?
2889	táncol	Mit csinál az ember a bálban?
2895	szomorú	Milyen az az ember, aki nem vidám?
2903	koporsó	Mi az, amiben a halottat eltemetik?
2911	temető	Hogy hívják azt a helyet, ahol a halottak nyugosznak?
2926	torony	Mi a templom legmagasabb részének a neve, ahol a harangok is vannak?
2939	farsang	Mi van februárban, amikor felöltöznek és házról házra járnak?
2964	szárazság	Mi van, ha egész nyáron nem esik az eső?
2991	szivárvány	Mi az a sokszínű csík az égen, amit eső után látunk?

Függelék 2.

Összesítő táblázat

a kutatott települések magánhangzó(változata)iról, az RMNyA adatai alapján

Hang	Bőlön	Sepsikőröspatak	Dálnok	Zágon
a-á				
a	X	X	X	X
a ^Å	X	X	X	X
a×				X
á´	X			
a´	X	X		X
a ^Å	X	X	X	
a ^ç				X
á	X	X		X
á ^Å	X	X	X	X
á ^Å		X		
ä		X		
ä ^Å		X		
e-é				
e	X	X	X	X
e ^Å	X	X	X	X
e ^Å			X	
e´	X	X		X
e ^Å	X	X	X	
e ^Å			X	X
eμ	X			
ē	X	X	X	X
ē ^Å		X		X
ē ^Å	X	X	X	
ē∅	X			X
ē´	X	X	X	X
ē ^Å	X			
ēμ	X	X	X	X
é	X	X	X	
é ^Å		X		
i-í				
i	X	X	X	X
i ^Å	X			
i´		X		
o-ó				
o	X	X	X	X
o ^Å	X	X		
o ^Å		X		
o´	X	X	X	X
o ^Å			X	
oμ	X	X	X	X
ó		X	X	

Hang	Bőlön	Sepsikőröspatak	Dálnok	Zágon
ö-ó				
ö	X	X	X	X
ö ^Å		X	X	
ö ^Å		X		
ö´	X	X	X	
ö ^Å	X	X		
öμ	X	X	X	X
ö ^Å			X	
u-ú				
u	X	X	X	X
u ^Å			X	
u´		X	X	
ú	X	X		
ü-ű				
ü	X	X	X	X
üμ	X	X		
diftongusok				
ēñ	X	X		
ēñ	X	X		
éñ	X	X		
iē			X	
iē				X
iēμ			X	X
iē				X
iē				X
iē				X
oñ	X	X		
oñ	X	X		
oñ	X	X	X	
óñ		X		
öñ	X	X		
öñ	X	X		
uñμ			X	X
uñ				X
üñ			X	
üñμ			X	X
üñ				X

Függelék 3.

Összesítő táblázat

a kutatott települések magánhangzó(változata)iról, a 2013-as gyűjtés adatai alapján

Hang	Bölön	Sepsikőröspatak	Dálnok	Zágon
a-á				
a	X	X		
a ^Å	X	X	X	X
a ^Ø	X			
a ^Þ			x	
â´		X		
a´	X		X	
a ^Å			X	X
âĹ	X	X	X	X
á	X			X
á ^Å	X	X		X
â		X	X	X
âĹ			X	X
Ý	X	X		X
e-é				
e	X	X		
e ^Å	X	X	X	X
e ^Å			X	
ä	X		X	X
éĹ		X	X	
e ^Å	X			
é ^Ø		X		
ë	X		X	X
ë ^Å	X	X	X	X
ë ^Å	X			
ë´	X	X		
ë ^Å	X			
é	X	X	X	X
i-í				
i	X	X	X	X
i ^Å				
i´	X	X	X	X
i ^Ð			X	
í			X	
o-ó				
o	X	X		X
o ^Å	X	X	X	X
o ^Å				X
o´	X	X	X	X
o ^Å		X	X	
o ^Ð			X	X
ó		X	X	X

Hang	Bölön	Sepsikőröspatak	Dálnok	Zágon
ö-ő				
ö	X	X	X	X
ö ^Å	X			
ö ^Å	X			
õ		X	X	X
õ´	X	X	X	X
õµ	X			
u-ú				
u ^Ð			X	
u	X		X	X
u ^Å			X	
u´				X
ú	X	X	X	X
ü-ű				
ü	X	X	X	X
ü´				X
ü ^Ð		X	X	
û	X	X		
diftongusok				
éĹ	X			
ëĹ	X			
éĹ	X	X	X	
ë ^Ð	X			
é iĹ	X			
é ^Ð		X		
i Ĺ		X		
i Ĺ			X	
i Ĺ			X	X
ö üĹ	X			
ö Ĺ	X	X		
o Ĺ				
o Ĺ	X	X		
o ^Þ				
ó Ĺ			X	X
ö Ĺ	X		X	
ö ^Þ	X		X	
u ^Þ	X		X	X
u ^Þ				X
u ^Þ				X
ü ^Þ			X	X
ü ^Þ			X	
ü ^Þ			X	
ü ^Þ				X

Függelék 4. A kutatás teljes adatbázisa

T.sz.	Címszó	Bölon		Sepsikőröspatak		Dálnok		Zágon	
		RMNyA	2013	RMNyA	2013	RMNyA	2013	RMNyA	2013
2	mező	mezöü	mezöüre	mezöü	mezöre	mező	mezöre	mezüö	mezörä
5	ugar	ugâr	mezöü	ugâr	pârlaG	ugâr	ugôr	ugârhatâr	pârlaG
7	parlag	porrog	parrâG	pârlag	pârlaG	parrag	pâraG	parrag	vâdfüöd
8	föld	föüd	parragot	föüd	pârlagot	füöd	-	füöd	szântüöfûödet
19	barázda	borozda	borozda	borozda	borozdö	borozda	barázda	borozda	borozda
27	kikel	kikèl / kikèl	cirâzzik	kikèl	kikèl	-	kicsirâzik	kikèl	mégcsirâzik / kikèl
33	ledönti	ledöüti	ledölti	ledöüti	ledöti	ledöjti	ledöjtyi	ledöüti	ledöjti
45	gabona	gabonâ	gabonâ	gabonâ	gabona	gabonâ	gabonâk	gabonâ	gawonâ
47	kalász	búzafej	kâlász	fèj/fâj	mâktâr	fèj	fâj	buzafej	kâlász
52	kukorica	têrêbúza	törêgbúza	törêbúza	törêbúza	törêbuzâ	törêbuzö	törêbuzâ	törêbuzâ
61	bajusza	hâjâ	hâjâ	haja	bâjszâ	haja	fiökjâ	haja	hâjâ
66	üszög	üszök	üszöG	üszög	üszöG	üszög	Üszög	üszöG	üszög
71	morzsol	bont	lêbonytyâ	môrzsöl	mêgôröli	bont	lêboncsâ	bont	lêboncsâ
93	szekér	szekêj	êke	szekér	szekér	szekêj	êke	szekêr/szekêj	szekeret
145	kioldódik	kiöüdik	-	kiöüdüdik	elöldöüdik	elodik	elöldüödik	elüüdik	kiódik
151	szánkó	körcsijâ	rodli	körcsijâ	szânkö	körcsijâ	szânkö	körcsojâ	szânküö
173	széna	széina	széina	széina	szênâ	szienâ	széinö	sziênâ	sziênö/sârju
177	kaszáló	kaszâlöü	parrâG	kaszâlöü	legêlô	kaszâlö	kaszâlü	sziênâfuhèj	sziênâfü

191	kaszakő	fɛ̃nkõũ	fèĩnkõũ	fènkõũ	fénykò	fènkõ	kò / fɛ̃nũòkò	kaszakũò	kaszakò
244	veteményeskert	kèrt	zõűcséggèskert	kèrt	háztáj	kèrt	veteményèskàrt	kèrt	veteményèsnek
245	ágyás	ágyás	ágyás	ágyás	borozdà	ágyás	ösviny	ágyás	ágyás
263	kapor	kàpòr	-	kapor	-	kàpòr	-	kapor	kàpòr
264	cékla	-	cèĩklə	cèkla	-	cèkla	cékla	cìékla	cìékla
269	cukorrépa	cukòrèipa	rèipa	cukòrèipa	cukòrrépò	cukòrrièpa	cukòrièpa	cukòrrièpa	cukòrièpə
291	köménymag	kömèny	kömèn	kēmèny	kömèny	kömèn	kòmĩnymog	kòmĩèny	kòmĩénymaG
901	akác	-	akác	akácfa	akác	akácfa	okāc	akácfa	akác
902	fenyő	fenyõũ	fenyõũ	fenyő	fenyőfát	fenyő	fenyũò	fenyũò	fenyũòfa
905	hársfa	zádok	-	hársfa	-	szádokfa	hārsfa	szádokfa	szádokfa
914	fűzfa	fűszfa	fűszfa	fűszfa	fűszfò	fűszfa	fűszfa	fűszfa	fűszfə
923	erdő	èrdõũ	erdőũ	èrdõ/èrdõũ	erdũ	èrdũũ	ärdò	èrdũò	erdò
936	gyökér	gyükèr	gyökèr	gyükèĩr	gyükér	gyükìèr	gyökiér	gyükìèr	-
937	kéreg	-	-	hèjja	hèjjà	hèj	-	kièrèg	kèrèg
940	levél	levēl	lävèl	levéjĩl	levele	lapi	levil	lapi	lapi
946	eltéved	elteved	èltéived	ètéjĩved	-	èltèvd*	-	èltièved	elvesz
948	udvar	udvār	kàpuèlòũtt	udvār	udvār	udvār	udvār	udvār	udvār
965	kiskapu	kicsikapu	kiškàpũ	kicsikapu	uccà	kicsikapu	-	kicsikapu	kicsikapu
966	kapufélfa	kapuláb	kàpuláp	kapuláb	kàpusàs	kapuláb	kàpuláb	kàpuláb	kàpuláb
967	favágótőke	csutak	csutok	favágótõũke	tõũkà	favágõtõke	tõkà	favágõtõũke	favágõtõũke
985	csűrpadlás	èstállõũfèle	fundamèntum	istállõũfèle	odòr	állás	állás	álás	-
992	hidlás	-	padlás	hidlás	padlás	hidlás	hidlás	hidlás	hidlás
1001	tyúkól	tyùkpàtə	tyùkpajtə	tyùkpàtə	tyùkpajtə	tyukpajtə	tyùkpajtə	tyukpajtə	tyukpajtə

* Az RMNyA-ban megjelenő, feltehetőleg hibás alak.

1003	árnyékszék	árnyéíkszéik / klozet	véice	árnyéíkszéik	budi	buda	véce	budi	klozett/budi
1005	fundamentum	funduméntum	fundaméntumjo	fundaméntom	pince	fundamentom	alap	fundaméntom	alap
1020	zsindely	zséndëj	zsëndë	zsëndëj	zsëndéj	zsëndëj	zsindëj	zsëndëj	zsëndëj
1037	szálka	szálkà	szálkà	szálkà	szálkà	szálkà	szálkà	szálkà	szálkø
1051	mész	mëisz	méisz	mëisz	méisz	mész	miész	miész	mész
1052	meszel	meszël	lemeszeli	meszël	lesimicsà	meszël	vàkøl	meszël	vàkkøl
1078	kalapács	kàlapács	kàlapács	kalapács	kàlapács	kalapács	kàlapács	kalapács	kàlapács
1089	seprű	sëprü	sëprü	sëprü	súrlòkéfe	sëprü	súrlòkàfe	sëprü	súrlòkéfe / sòprüvel
1104	véka	vëikø	lapát	hëíjà	mérleg	vëkà	vékø	viëkà	viëkà
1801	világít	világitt	éig	világitt	világòt	világitt	világitt	világít	ég
1808	eloltja	kiõuttyà	tüzëoltò	kiõuttya	kiócsà	kiõuttyà	kióccsà	èlùuttya	elúócsà
1838	dagasztóteknő	tekenyõü	teknõü	tàkànyø	tekenyø	tekenyø	tekenyüò	tekenyüò	tekenyø
1841	élesztő	ëlesztø	élësztòü	ëílesztøü	èlesztø	ëlesztø	íélesztø	iëlesztøü	élesztø
1847	sütőlapát	bëvetøülapát	lapát	lapát	bëvetølapát	lapát	lapát	lapát	biëvetølapát
1856	cipó	cipøü	cipòü	cipøü	cipò	cipó	cipó	lepiën	lepiëny
1883	reggeli	frustuk	rëggeli	frustuk / rëggeli	frustuk / rëggeli	rëggeli	frustok	frustok / rëggeli	frustok
1884	ebéd	dël / ëbëd	ëbéd	dëíleëbëíð	-	déleëbiëd	äbéd	ebiëd	ëbiëd
1887	vacsora	vacsorà	vàcsorà	vacsorà	vàcsorø	vacsorà	vàcsorà	vacsorà	vàcsorà
1896	töltött káposzta	tøütelëkës káposztà	tøütøtkáposztø	tøtøtkáposztà	tøütøtkáposztà	tøtøtkáposztà	tøütøtkáposztà	tøütøtkáposztà	tøtøtkáposztà
1907	leves	leves	leves	leves	-	leves	leves	leves	leves
1921	makaróni	makarøüni	makaròüni	makarøüni	-	makarøni	makarøni	makarüøni	makarüøni
1933	záptojás	køtløüstøjàs	køtløüstøjàs	køtløüstøjàs	køtløús	køtlottojàs	køtlotøjàs	køtlottojàs	køtlottojàs

1949	fánk	pánkṽ	pánkṽò	kótespánkṽ	pánkó	pánkō	pánkò	pánkṽo	pánkù
1951	befőtt	kompōyt	-	kompōyt / kumpoyt	gyümölcs	kompōt	kompūòt	dunc/kompōt/ bèfött	kòmpt/dunc
1971	pálinka	pálinka	szilvopálinka	szilvopálinka	szilvapálinko	szilvapálinka	szilvapálinka	pálinka	szilvòrium / szilvapálinka
1976	cukor	cukòr	cukòr	cukòr	cukòr	cukòr	cukòr	cukòr	cukòr
1979	édes	ēdēs	éidēs	ēdēs	éidēs	īēdēs	ēdēs	īēdēs	édēs
1991	éhgyomorra	ēīhomra	éīgyomorā	ēīhomra	éítvágyhozóro	ēhomra	ēhomra	īēhomra	ēhomro
1998	nyalakodik	nyalakodik	hizzik	nyalisáskodik	-	nyalánkodik	kivánnya	nyalánkodik	bélektnyelés- kédik
2000	kenyérmorzsa	mòrzsā	-	kényērmòrzsā	mórzsó	mòrzsā	morzsālèk	kényērmorzsa	kényermòrzsā
2012	sonka	sòūdor	sonka	disznyóuláb	sonkà	sonka	sonko	sonka	sónka
2018	gömböc	gömböc	pocàr	gömböc	béle	gömböc	bél	gömböc	bélek
2023	kolbász	kolbász	kòlbász	kòlbász	kòlbász	kōybász	kòlbász	kòlbász	kòlbász
2031	szalonna	szalonna	-	szalonna	szalonna	szalonna	szalona	szalonna	szalonna
2722	munkás	gyári munkás	gyári munkás	gyárimunkás	gyárimunkás	gyárimunkás	munkás	munkás	gyárimunkás
2723	napzámos	napzámos	napzámos	napzámos	-	napzámos	napzámy	napzámos	napzámos
2727	szegény	szégēny	szégēny	szégējny	szégény	-	szégény	-	szégjény
2740	adó	adōy	ādò	adō	ādóú	adūō	ādó	adūō	ādúót
2757	tolvaj	tòlvaj	tòlvaj	tòlvaj	tòlvōj	tòlvaj	tòlvaj	tòlvaj	tòlvajokn/ rāblóvezérèk
2758	lop	lop	lòp	lop	-	lop	lop	lop	rābol/lop
2760	katona	kātona	rendōr	katona	milicistā	katona	kātona	katona	kātōna
2770	kocsmá	kòrcsoma	vendēglòú	korcsma	kocsmā	korcsma	kocsmo	korcsma	kòrcsoma
2784	pénz	pēnz	pénz	pējnz	pénz	pēnz	pénsz	piēndz	piénz
2796	mázsa	māzsā	māzsā	māzsā	māzsó	māzsā	māzsó	māzsā	-

2801	út	út	uccan	út	kerek	ut	kerek	ut	kerekéken
2820	sáros	sáros	sàròs	sáros	sáros	sáros	sáros	sáros	sáros
2824	palló	pallóú	pallòú	pallóú	padló	pallò	polló	pallyō	hidacska
2831	posta	posta	postakocsi	postq	szél	posta	pòsta	posta	posta
2833	boríték	kōpèrta	boritték	boritték / kōyvèrta	postaládo	kōvèrt	boritték	kovèrt	kovèrt
2844	iskola	iskolá	árvaház	iskolá	iskolá	iskolá	iskolá	iskolá	iskolá / ovoda
2873	újság	újság	-	újság	újság	űjság	ujság	űjság	újságból
2889	táncol	táncòl	táncòl/múlát	táncòl	táncol	táncòl	táncol	tácòl	teáncol
2895	szomorú	szomoru	bús	szomoru	szomorù	szomoru	komòj	szomoru	szontyorodott
2903	koporsó	kopòrsóú	koporsèò	kopòrsò	koporso	kopòrsu	kopořsòú	kopòrsúg	kòporsoba
2911	temető	temetòú	temetòú	temetò	temetò	temetűò	temetòú	temetűò	temetűőnek
2926	torony	torony	torony	torony	torony	torony	harangláb	torony	tòrony
2939	farsang	fássang	farsanG	fársáng	māszkázás	fársáng	farsang	fársáng	māszkurák
2964	szárazság	szárasság	szárassàG	szárasság	szárrosság	szárasság	szárösság	szárasság	szárösság
2991	szivárvány	szivárvány	civárvány	szivárván	szivárván	szivárván	szivárvány	szivárván	szivárvány